

Međunarodni znanstveno-stručni skup

MODELI UPRAVLJANJA PROCESIMA OBNOVE I RAZVOJA POVIJESNIH GRADOVA

Primjer Ivanić-Grada: Mogućnosti revitalizacije i obnove starog Ivanića

Ivanić-Grad, 11. studenoga 2011.

Dr.sc. Geran-Marko Miletić, prof. Sara Uršić, dr.sc. Anka Mišetić

Socijalna održivost i procesi urbane transformacije u hrvatskim malim gradovima: pogled odozgo

Dr. sc. Geran-Marko Miletić, Sara Uršić, prof., Dr.sc. Anka Mišetić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

Marulićev trg 19/I, HR-10000 Zagreb, Tel.: +385 1 4886 814, Fax: +385 1 4828 296, E-pošta: geran@pilar.hr

Sažetak:

Zbog suvremenih migracijskih, demografskih i gospodarskih trendova, često se u literaturi propituje sposobnost maloga grada da se održi kao urbani format sa socijalnim i kulturnim posebnostima. Odnosi se to, dakako, ponajprije na one sredine u kojima spoj staroga i novoga nije zaživio. Na one gradove u kojima se nije našao adekvatni model upravljanja baštinom, a koji se zbog toga susreću s depopulacijom i odumiranjem stare gradske jezgre – što u malim sredinama ne ugrožava samo identitet nego, u konačnici, i samu urbanu vitalnost. Imajući na umu naznačeni kontekst, definiranje modela održivog razvitka hrvatskih malih gradova osnovni je problem koji se provlači kroz ovaj rad. Prvi korak u iznalaženju takvog modela svakako je podvlačenje crte i pregled bilance, zbroj uspjeha i neuspjeha urbanizacijskog procesa u malim gradovima u Hrvatskoj. Svrha ovoga rada jest napraviti jednu takvu malu inventuru, pri čemu su konkretni ciljevi istraživanja utvrditi u kojoj se mjeri mali grad doživljava kao (ne)poželjno mjesto za život, kakvo je viđenje načina na koji se urbana baština nosi s urbanom transformacijom te identificirati poželjne razvojne smjernice. Naznačeni ciljevi istraživanja i sam istraživački problem, na određeni su način uputili istraživanje na specifičnu populaciju. Naime, istraživački fokus je usmjeren na upravljačku strukturu – o gradu su bili pozvani govoriti pročelnici

ICOVAST HRVATSKA SEKCIJA

gradskih ureda. Kao najvažnije nalaze do kojih se došlo istraživanjem, svakako treba istaknuti da ispitanici drže mali grad sredinom koja svojim stanovnicima može pružiti pristojne životne uvjete, pritom dobar dio njih misli da su ti uvjeti bolji nego u drugim hrvatskim gradovima. Što se tiče odnosa prema povijesnoj jezgri i graditeljskoj baštini, nalazi pokazuju da ispitanici smatraju kako su život novoga i staroga u većini malih gradova funkcionira (iako nije zanemariv broj slučajeva u kojima je došlo i do narušavanja tog odnosa), a glede situacije u povijesnoj jezgri, ispitanici smatraju kako postindustrijska tranzicija u većini malih gradova nije potakla znatnije gentrifikacijske procese. Kada je riječ o poželjnim modelima razvitka, ispitanici ističu da je važno u procese planiranja znatno više uključiti stručnjake, obične građane i udruge civilnog društva. Kao najvažniji kriteriji za planiranje razvoja, označeni su podrška stručnjaka i ekološka prihvatljivost, a od djelatnosti koje bi trebale osigurati gradu prosperitet, ispitanici su najčešće spominjali turizam.

Ključne riječi: urbana transformacija, mali gradovi, socijalna održivost, kvaliteta života

Uvod

Kakva je uloga grada u društvu i što od njega očekujemo danas, stara su pitanja na koja odgovore dobivamo kroz nove teorijske koncepte kojima se opisuju kvaliteta života, održivost ili prikladnost za život (*eng. quality of life, sustainability, liveability*). Kriteriji održivog grada ili grada prikladnog za život ljudi na početku 21. stoljeća, slaže se većina autora, temelje se na **zdravom okolišu, socijalnoj i kulturnoj održivosti, efikasnoj infrastrukturi, dobroj komunikaciji i dijalogu svih dionika** u procesima donošenja važnih upravljačkih odluka te na poticanju **inovativnosti** i **kreativnosti** kao okvira za održivi razvoj.

Premda počesto na rubu globalnih zbivanja, i Hrvatski su gradovi u zadnja dva desetljeća, uz općenite promjene, prolazili i burno razdoblje rata i tranzicije. Na urbane transformacije u Hrvatskoj svakako je utjecalo nekoliko čimbenika: specifičnost hrvatske urbane mreže, promjene političkog i ekonomskog sustava, ratna razaranja i njegove socijalne posljedice te pojava novih društvenih aktera, ključnih za urbane promjene. Promjene su brže i vidljivije u većim gradovima, bilo da je riječ o temi odnosa metropole i ostalih gradova u mreži (Rogić, Mišetić, 1999.), modelima razvoja hrvatskih gradova (Rogić i dr., 2002.; Mišetić, Miletić, 2007.), politici revitalizacije i obnove gradskih središta i konfliktima koje su izazvale prve naznake gentrifikacije (Svirčić Gotovac, 2010., Mišetić, Uršić, 2009., Čaldarović, Šarinić, 2009., Seferagić, 2008.). No, i brojni srednji i mali gradovi također su zahvaćeni navedenim promjenama i procesima koji traže primjerene odgovore sukladne navedenim kriterijima za održivi razvoj. Dok su srednji gradovi još i bili predmet interesa struke – uostalom, ta je skupina naselja apostrofirana kao jedna od poluga revitalizacije periferije u *Strategiji prostornog uređenja Republike Hrvatske* (1997.) – mali gradovi su nekako uvijek po strani,

na određeni način nevidljivi. Imajući to na umu, ovo istraživanje je svojevrsan pokušaj da se fokus usmjeri i na tu skupinu naselja kako bi se povećala njihova vidljivost, ali i kako bi se pripomoglo identificiranju najvećih problema s kojima se susreću, kao i uporišta za njihov daljnji (održivi) razvitak.

Ciljevi istraživanja

Osnovni problem s kojim se suočava ovaj rad vezan je uz iznalaženje modela održivog razvitka hrvatskih malih gradova koji su, uz globalne gospodarske potrese, prošli i lokalne procese tranzicije iz socijalizma u kapitalizam, a veliki dio njih je bio izložen i ratnim razaranja. U tom smislu interesantno je podvući crtu i pogledati bilancu, odnosno zbroj uspjeha i neuspjeha urbanizacijskog procesa u malim gradovima u Hrvatskoj, a ovaj rad je prilog jednoj takvoj inventuri. Dakle, osnovni ciljevi rada su utvrditi u kojoj se mjeri mali grad doživljava kao (ne)poželjno životno mjesto, kakvo je viđenje načina na koji se urbana baština u malom gradu nosi s urbanom transformacijom, naznačiti poželjne smjernice razvoja maloga grada i pritom identificirati aktere čije mišljenje je bitno za kreiranje razvojnih projekata i strategija.

Metodologija istraživanja

Informacije o naznačenim temama prikupljene su u širem anketnom istraživanju „Socijalna održivost i procesi urbane transformacije u Hrvatskoj“, provedenom metodom *on-line* ankete od ožujka do svibnja 2011. godine. Specifičnost naznačenog istraživanja je u fokusu na upravljačku strukturu – o gradu su bili pozvani govoriti pročelnici gradskih ureda svih hrvatskih gradova. Riječ je, dakle, o akterima koji su profesionalno zainteresirani za grad i kojima je posao upravljanje pojedinim sektorima gradskog života. Treba kazati kako su za potrebe istraživanja mali gradovi odabrani na temelju već postojeće tipologije, prema kojoj je osnovni kriterij za kategoriziranje grada malim bio da broj stanovnika u središnjem naselju ne prelazi 10 000 stanovnika (Miletić, 2005.). Zbog nepotpunosti rezultata posljednjeg popisa, kao referentni okvir za klasificiranje naselja korišten je popis iz 2001. godine i prema tom popisu u Hrvatskoj je bilo 89 malih gradova, a u istraživanju je pristalo sudjelovati ukupno 96 pročelnika iz 59 malih hrvatskih gradova.

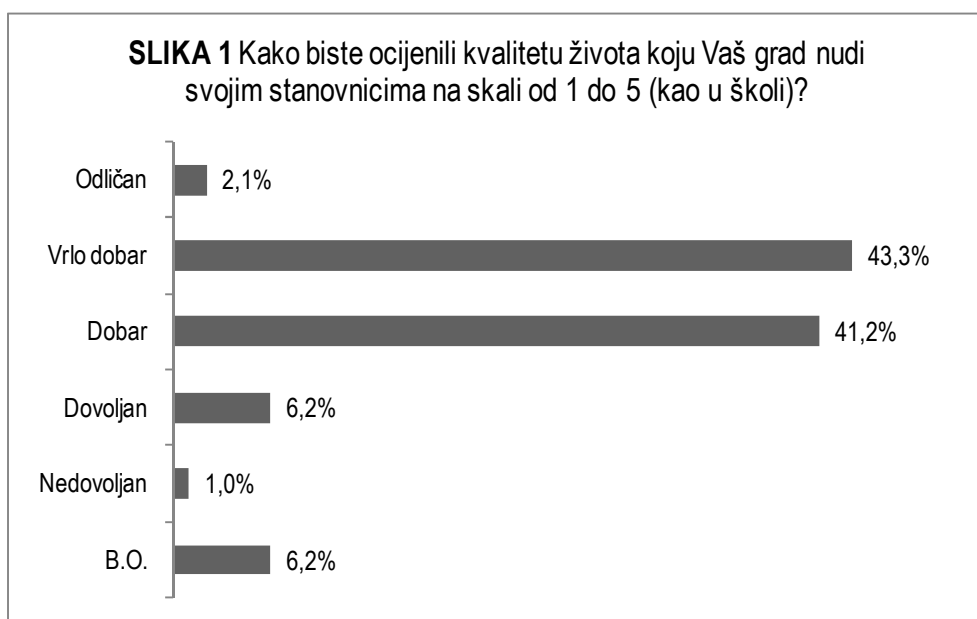
Rezultati i interpretacija

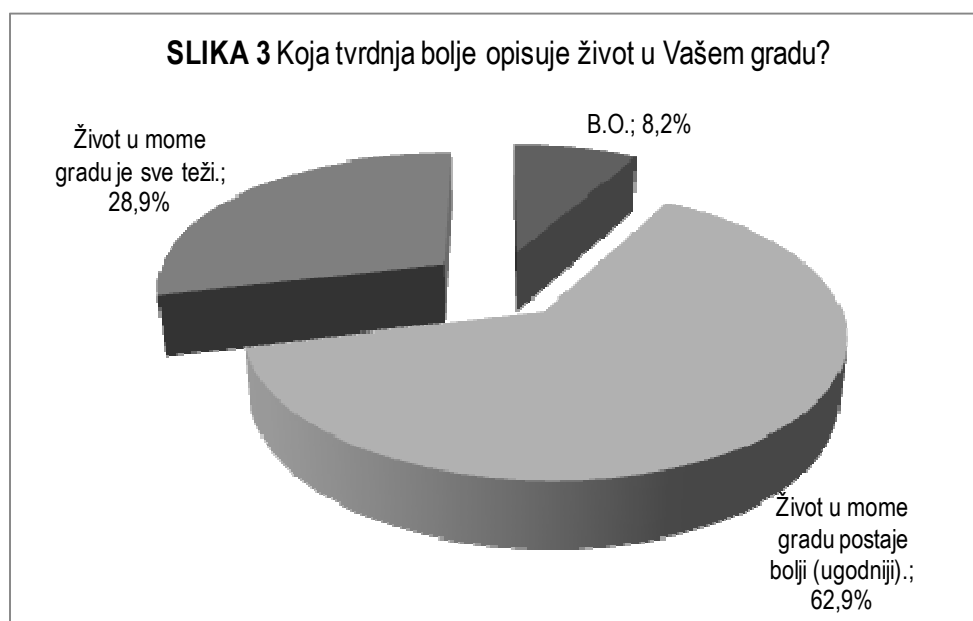
1. Opće prilike u malom gradu

Za stjecanje prvih dojmova o nekom gradu najčešći su potrebni tek neki najosnovniji podaci o njegovoj opremljenosti; za upoznavanje karaktera i kvalitete njegova urbaniteta potrebna

je ipak znatno viša razina informiranosti. Od utiska do spoznaje, dakako, daleki je put i svaka stručna pomoć na tom putu je dobrodošla. Imajući to na umu, pokušali smo doznati kako ispitanici ocjenjuju situaciju u njihovim gradovima, prvo sumarno, a onda i sektorski.

Sam pokušaj sumiranja prilika u gradu proveden je na tri razine - apsolutnoj, relativnoj i kronološkoj. U apsolutnim okvirima zanimljivo je vidjeti kako ispitanici vrednuju (na skali od 1 do 5, kao u školi) kvalitetu života koju njihov grad danas pruža svojim stanovnicima; relativna razina se odnosi na usporedbu opće kvalitete života u gradu s drugim hrvatskim gradovima, a povijesna na ocjenu stanja u gradu u odnosu na *jučer*.

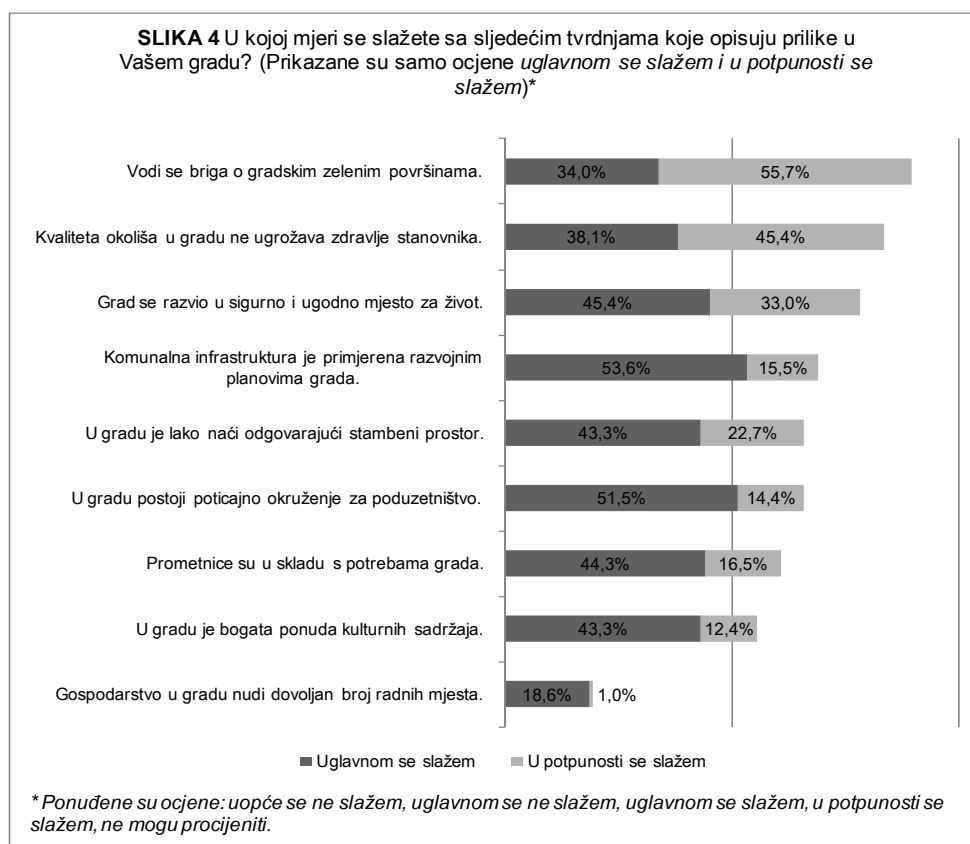

Ukupna ocjena prilika u gradu pokazala je kako većina ispitanika smatra da njihov grad pruža dobru (oko 41% ispitanika) ili vrlo dobru kvalitetu života (njih oko 43%). Od preostalih ispitanika, njih oko 6% kvaliteti života u gradu daje ocjenu dovoljan, 1% ispitanika daje ocjenu nedovoljan, dok njih oko 2% smatra da je u njihovom gradu situacija izvrsna. Kada se ovi postoci pretvore u prosječnu ocjenu, proizlazi da ispitanici ocjenjuju život u malom gradu negdje između dobrog i vrlo dobrog ($M=3,42$). Ova prosječna ocjena dobiva na težini stavljanjem u komparativni okvir. Naime, stavljajući svoj grad u nacionalni kontekst, evidentno je da većina ispitanika drži kako u njihovom gradu i nije tako loše. Samo je oko 14% ispitanika izjavilo da je kvaliteta života u njihovom gradu, u usporedbi s drugim hrvatskim gradovima, lošija ili među najgorima. Oko 28% ispitanika smatra da je u njihovim gradovima slično kao i drugdje u Hrvatskoj, dok je više od polovice ispitanika, točnije njih 51,6%, izjavilo kako je opća kvaliteta života u njihovom gradu, u usporedbi s drugim hrvatskim gradovima, bolja, od toga oko 9% ispitanika za svoje gradove misli da su po pitanju kvalitete života među najboljima u Hrvatskoj. I, na kraju, promatrajući prilike u gradu u kontekstu promjenljivosti, u odnosu na *jučer*, ocjene ispitanika govore kako transformacije kroz koje prolaze njihovi gradovi u konačnici ipak većinu mjesta čine boljima, gotovo 63% ispitanika drži kako život u njihovom gradu postaje ugodniji.

U drugom koraku, od ispitanika je traženo da ocijene neke osnovne aspekte gradskog života te je za tu svrhu korišten instrument kojim se nastojalo zahvatiti četiri bitne dimenzije *opremljenosti* grada – socijalno-kulturna, gospodarska, tehnička i ekološki-prostorna. Instrument je konstruiran na način da se u njemu nalaze tvrdnje za koje možemo kazati da opisuju stanje urbanog optimuma po naznačenim dimenzijama. Drugim riječima,

instrumentom se mjeri percepcija odstupanja od najpovoljnijih uvjeta života u gradu. Sljedeća slika prikazuje kako su ispitanici ocijenili ponuđene tvrdnje.

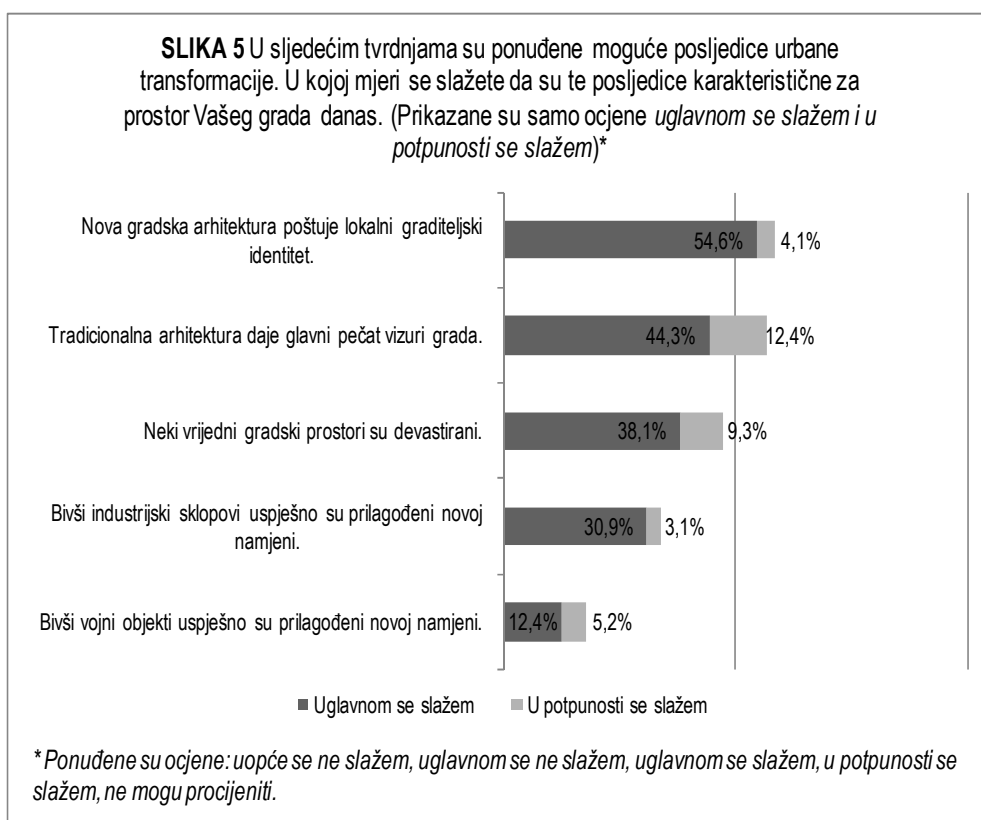

Gledajući ukupno, najbolje su prošle tvrdnje kojima se opisuje okoliš koji je uspostavljen u malome gradu. Gotovo 90% ispitanika drži da se *u njihovom gradu vodi briga o gradskim zelenim površinama*, a njih oko 85% smatra da *kvaliteta okoliša u gradu ne ugrožava zdravlje stanovnika*. Socijalno-kulturni ambijent u malom gradu je na ovoj provizornoj rang-listi na drugom mjestu, i po prikupljenim ocjenama dosta zaostaje za opisanom situacijom u okolišu maloga grada. Pritom je najbolje ocijenjena tvrdnja koja kaže da se grad razvio u *sigurno i ugodno mjesto za život* (s njom se slaže oko 78% ispitanika), nešto je *lošije* prošla tvrdnja da je u gradu *lako naći odgovarajući stambeni prostor* (s tim se slaže 66% ispitanika), a *najlošije* se ocjenjuje kultura u malom gradu, iako i tu još uvijek natpolovična većina ispitanika (njih oko 56%) smatra da njihov grad ima *bogatu ponudu kulturnih sadržaja*. Po ocjenama ispitanika, za socijalno-kulturnim ambijentom slijedi stanje s tehničkom i infrastrukturnom opremljenošću malih gradova – pritom nešto bolje stoji *komunalna infrastruktura*, za koju oko 69% ispitanika smatra da je *primjerena razvojnim planovima grada*, a njih nešto manje (oko 61% ispitanika) se slaže s tvrdnjom da su *prometnice u skladu s potrebama grada*. Kako pokazuju ocjene ispitanika, najviše prostora

za napredak u malim gradovima ima, kao što je očekivano, po pitanju gospodarstva. Pritom na lošu sliku gospodarskih prilika ponajviše utječe ocjena o ponudi radnih mjesta, naime tek nešto manje od 20% ispitanika smatra da *gospodarstvo u gradu nudi dovoljan broj radnih mjesta*, dok njih oko 66% smatra da *u gradu postoji poticajno okruženje za poduzetništvo*. Iz ovoga nesklada dade se iščitati kako ispitanici smatraju da je uzrok gospodarskih problema njihova grada na nekom drugom mjestu, izvan njihova grada.

2. Urbana transformacija malih gradova i odnos prema povijesnoj jezgri i graditeljskoj baštini

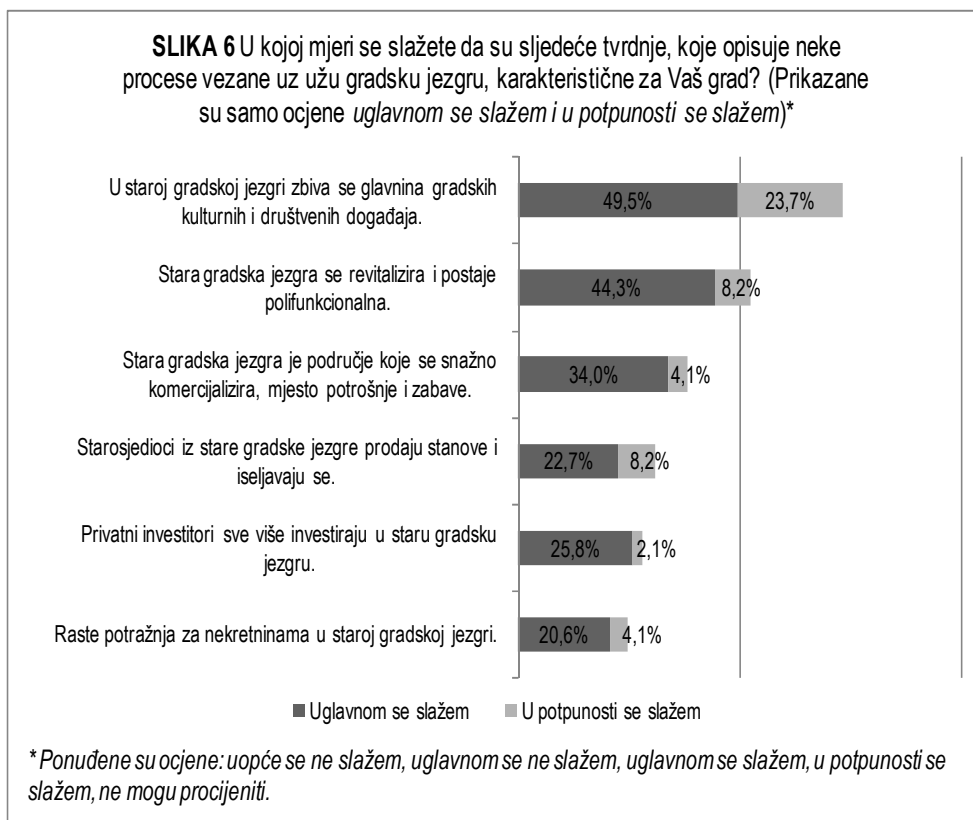
Karakter urbane transformacije u malim gradovima pokušao se zahvatiti kroz sagledavanje odnosa koji se uspostavlja između *starog* i *novog*. Konkretno, zanimalo nas je kako se mali gradovi odnose prema svojoj baštini te u kojoj mjeri se uopće pokušavaju iskoristiti potencijalno vrlo vrijedni, ali zapušteni gradski prostori.

Odgovori prikazani na slici 5 otkrivaju da tek otprilike polovica ispitanika drži kako je u malome gradu uspostavljen skladan suživot između tradicije i modernosti – njih oko 59% se slaže s tvrdnjom da tradicionalna arhitektura daje glavni pečat vizuri grada, a njih oko 57% drži da nova gradska arhitektura poštuje lokalni graditeljski identitet, osim toga, oko 47% ispitanika tvrdi da su u njihovim gradovima neki vrijedni gradski prostori devastirani. Ovakva razdioba upućuje na zaključak da se u znatnom broju malih gradova novi urbanistički i

građevinski zahvati nisu uspjeli uklopiti u postojeću vizuru grada i na određeni način narušavaju uspostavljeni gradski identitet. Tu tezu osnažuje i dodatna analiza povezanosti između ove tri tvrdnje koja je pokazala visoki stupanj statistički značajne ($p < 0,01$) korelacije, što nam govori da je na djelu jedinstveni proces koji, kako smo vidjeli, uključuje devastaciju postojeće graditeljske baštine, uvođenje nove gradnje koja ne poštuje lokalne posebnosti te uspostavlja potpuno novu gradsku vizuru. S obzirom na razdiobu odgovora ispitanika, možemo kazati kako se radi o procesu koji je prisutan u znatnom broju malih gradova. Propitujući odnos starog i novog, zanimalo nas je kakvo je stanje s revitalizacijom prostora koji su u prošlosti bili korišteni za industrijske ili vojne svrhe. Odgovori ispitanika otkrivaju nam da taj revitalizacijski model i nije previše zaživio, pritom, u međusobnom odnosu, *postindustrijska* priča ipak nešto bolje stoji od one *postmilitarističke* – oko 34% ispitanika smatra da su bivši industrijski objekti uspješno prilagođeni novoj namjeni, dok oko 18% ispitanika smatra da su vojni objekti u njihovom gradu uspješno prevedeni u civilnu svrhu.

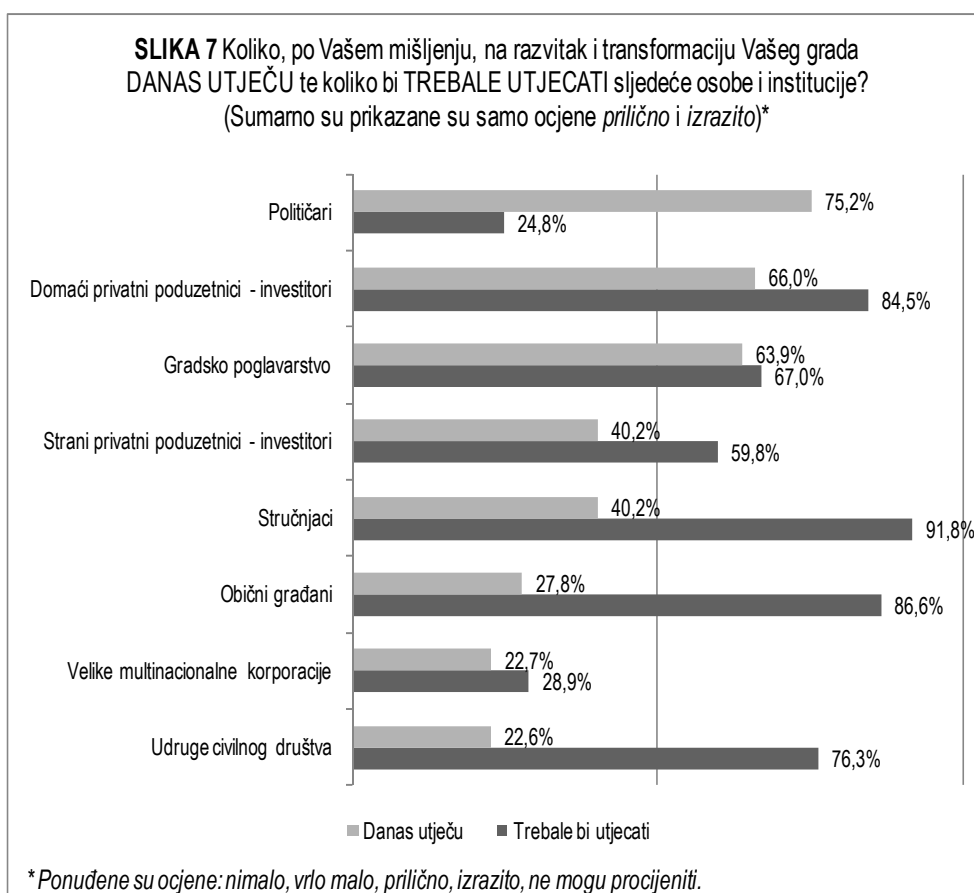
U tome propitkivanju odnosa između starog i novog u malome gradu, potrebno je pogled usmjeriti na povijesnu jezgru jer se taj dio grada pokazao vrlo ranjivim u procesu postindustrijske tranzicije.

Iz grafikona na slici 6 vidljivo je da povijesna jezgra u malim gradovima uglavnom još uvijek živi po starom. Gotovo tri četvrtine ispitanika potvrđuje da se u povijesnoj jezgri još uvijek zbiva glavnina gradskih kulturnih i društvenih događaja. S druge strane, tek manji broj ispitanika, između 25 i 30%, smatra da starosjedioci napuštaju taj dio grada i da stara jezgra postaje atraktivna za neke nove stanovnike. Ipak treba istaknuti kako je oko 53% ispitanika izjavilo da se povijesna jezgra u njihovom gradu revitalizira, a njih oko 48% smatra da se povijesna jezgra snažno komercijalizira i postaje mjesto potrošnje i zabave. Drugim riječima, ipak nije baš sve po starom, već su u dobrom dijelu malih gradova prisutne i neke inovacije koje omogućavaju da povijesna jezgra ne gubi na privlačnosti.

3. Partnerstvo u planiranju razvitka malih gradova

Važnu dimenziju suvremenih urbanih procesa predstavlja i transformacija upravljačkih politika i pozicija, definiranje nove uloge uprave na svim razinama i novih odgovornosti te preispitivanje upravljačkih modela i njihove prilagodljivosti novim ciljevima – u provom redu održivom razvitku grada. U tom je smislu zanimljivo pogledati koje su to institucije i akteri koji **danas utječu** na razvitak i transformaciju malih gradova te, s druge strane, koje bi institucije i akteri zapravo **trebali utjecati** na razvitak i transformaciju malih gradova.

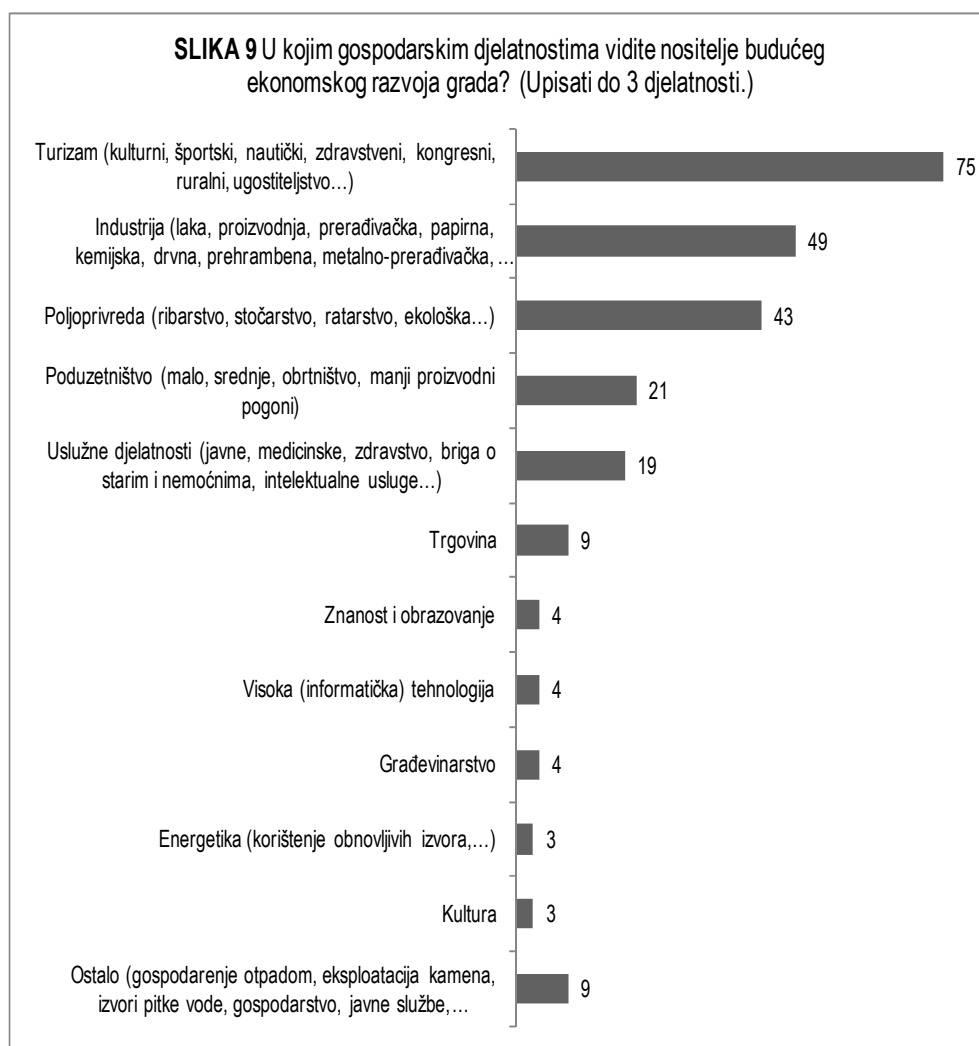
Očekivano, razdioba odgovora na slici 7 pokazuje da se teorija i praksa bitno razlikuju. Naime, gleda li se tko danas ima utjecaj na upravljačke procese u gradu, onda je situacija takva da su političari i domaći privatni poduzetnici prepoznati kao najutjecajniji akteri, na toj ljestvici nešto niže su gradsko poglavarstvo, strani privatni poduzetnici te stručnjaci, a najmanje utjecaja, po mišljenju ispitanika, imaju obični građani, velike multinacionalne kompanije i udruge civilnog društva. Kada se promišlja o tome tko bi stvarno trebao imati utjecaj, situacija se gotovo dijametralno mijenja. Tako, prema mišljenju velike većine ispitanika (između 85 i 92%), najviše utjecaja na razvitak i transformaciju grada bi trebali imati stručnjaci, obični građani i domaći privatni poduzetnici, nešto manje ispitanika (ali još uvijek natpolovična većina) smatra da bi važni akteri trebale biti i udruge civilnog društva, gradsko poglavarstvo i strani privatni poduzetnici, a najmanju podršku su dobili političari i velike multinacionalne kompanije.

Vidjeli smo kako je u prikazanim razdiobama na prethodnom grafikonu gradsko poglavarstvo prepoznato kao jedan od važnijih aktera u planiranju razvitka grada. Imajući to na umu, nameće se pitanje osposobljenosti i institucionalnog kapaciteta gradskog poglavarstva za obavljanje tako zahtjevne zadaće, koja joj je, uzgred budi rečeno, i osnovno poslanje. Ocjene samih djelatnika poglavarstva po tom pitanju – prikazane na slici 8 – očekivano pokazuju pomanjkanje samokritičnosti.

Dakle, samo 9% ispitanika smatra da njihovom poglavarstvu manjka sposobnosti za samostalno upravljanje razvojem, najveći broj ispitanika, njih oko 52%, cijeni da je sposobnost poglavarstva osrednja, dok oko 33% smatra da poglavarstvo ima visoke sposobnosti upravljanja razvitkom grada.

Pitanja definiranja nositelja lokalnog ekonomskog razvitka, kao čimbenika koji u najvećoj mjeri utječe na sposobnost grada da svojim građanima osigura pristojnu razinu životnih uvjeta, od najviše je strategijske važnosti. Pogotovo je to tako u malome gradu u kojem nema previše resursa za više snažnih „igrača“. Stoga nam je posebno zanimljivo vidjeti što misle ispitanici o tome koje bi to gospodarske djelatnosti trebala biti nositelj budućeg ekonomskog razvoja njihovog malog grada.

Odgovori prikazani na slici 9 otkrivaju da se turizam najčešće prepoznaje kao djelatnost koja bi njihovom grad mogla donijeti gospodarski prosperitet – kao nositelja gradskog razvoja, tu je gospodarsku djelatnost istaklo 75 od anketiranih 96 pročelnika. Na drugom mjestu je industrija koju je izdvojilo 49 ispitanika, a interesantno, na trećem mjestu se pojavila poljoprivreda s respektabilna 43 glasa. Od ostalih ispitanicima interesantnih djelatnosti, više glasova dobili su još samo poduzetništvo (21) i uslužne djelatnosti (19).

Imajući na umu utvrđivanje poželjnog smjera razvoja grada, nameće se i pitanje odabira relevantnih kriterija za kreiranje optimalnog modela razvoja, odnosno, onih smjernica kojih bi

se trebalo držati prilikom odobravanja pojedinih projekata u gradu, ali i prilikom utvrđivanja strateških ciljeva razvitka grada.

Iz grafikon na slici 10 vidljivo je da su samo dva kriterija prepoznata od natpolovične većine ispitanika kao izrazito važni; riječ je o mišljenju struke te ekološkoj prihvatljivosti djelatnosti. Svi drugi kriteriji su češće ocjenjivani kao manje važni, pri čemu je interesantno istaknuti da je uspjeh na tržištu, odnosno profit kao izrazito važan kriterij, izdvojilo najmanje ispitanika, njih tek 8%.

Zaključni osvrt

Na kraju treba istaknuti kako pogled iz perspektive stručnjaka koji je ponuđen u ovom radu svoju pravu vrijednost dobiva tek kada se stavi u kontekst s razmišljanjima drugih socijalnih aktera zainteresiranih za grad: u prvom redu građana, ali i neovisnih stručnjaka, gospodarstvenika, udruga civilnog društva, političara i drugih. No, i ovako izdvojena, njegova vrijednost je već i u činjenici da je riječ o mišljenju profesionalaca zaposlenih u gradskoj upravi, koji na temelju svog znanja i stručnosti svakodnevno donose odluke važne za funkcioniranje i razvoj grada te, na temelju svoje profesionalne pozicije, aktivno sudjeluju u procesima njegove transformacije.

Sažimajući prethodnu analizu, treba istaknuti da ispitanici drže da su mali gradovi sredine koje svojim stanovnicima mogu pružiti pristojne životne uvjete, pritom dobar dio njih misli da su ti uvjeti bolji nego u drugim hrvatskim gradovima i, što je možda najzanimljivije, velika većina smatra da se situacija u njihovim gradovima mijenja nabolje. Sektorski, najveći problem malih gradova povezuje se s gospodarstvom; nedostatak radnih mjesta najveći je minus života u malom gradu.

Što se tiče odnosa prema povijesnoj jezgri i graditeljskoj baštini, nalazi pokazuju da ispitanici smatraju kako suživot novog i starog u većini slučajeva funkcionira, međutim, nije zanemariv broj slučajeva u kojima je došlo i do narušavanja tog odnosa, pri čemu se dogodilo devastiranja graditeljske baštine, nije se poštivala lokalna posebnost te je uspostavljena potpuno nova gradska vizura. Nadalje, odgovori ispitanika otkrivaju kako oni drže da postindustrijska tranzicija u povijesnoj jezgri većine malih gradova nije potakla znatnije gentrifikacijske procese.

Kada je riječ o poželjnim modelima razvitka, ispitanici ističu da je važno u procese planiranja znatno više uključiti stručnjake, obične građane i udruge civilnog društva, koji dosada nisu bili ravnopravni sugovornik, ali isto tako, nalazi upućuju na zaključak, uz pretpostavku da osrednjost nije prihvatljiva, da bi trebalo poraditi na podizanju institucionalnog kapaciteta za samostalno upravljanje razvitkom znatnog broja gradskih uprava. Kao najvažniji kriteriji za planiranje razvoja, označeni su podrška stručnjaka i ekološka prihvatljivost. Riječ je o kriterijima koji, u odnosu na ostale ponuđene, jedini mogu osigurati gradu dugoročno socijalno održivi razvitak. Na ključno pitanje o djelatnostima koje bi trebale osigurati gradu prosperitet, a građanima ugodan život, ispitanici su najčešće spominjali turizam te nešto rjeđe industriju i poljoprivredu.

Izvori i bibliografija

1. Čaldarović, O. i Šarinić, J. (2009.), Prvi znaci gentrifikacije? Urbana regeneracija u tranzicijskom društvu: slučaj Hrvatske, *Sociologija i prostor*, 46 (3-4), 369.-381.
2. Miletić, G.-M. (2005.), *Sociološka relevantnost srednjih gradova u urbanizaciji Hrvatske: primjer grada Kutine*, Zagreb, magistarski rad
3. Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja Republike Hrvatske, (1997.), *Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske*, Zagreb, Zavod za prostorno planiranje.

4. Mišetić, A. i Miletić, G.-M. (2007.), Socijalni aspekti planiranja gradskoga prometa: stavovi javnosti o razvojnim posljedicama gradnje tunela i metroa u Zagrebu, *Društvena istraživanja*, 16 (4-5), 831.-850.
5. Mišetić, A. i Uršić, S. (2010.), „The Right to the City“: An Example of a Struggle to Preserve Urban Identity in Zagreb, *Sociologija i prostor*, 48 (1), 3.-18.
6. Rogić, I. i Mišetić, A. (1999.), Razvojne obveze Zagreba prema hrvatskoj periferiji, *Društvena istraživanja*, 8 (5-6), 819.-842.
7. Rogić, I., Mišetić, A. i Miletić, G.-M. (2002.), Napredak bez aplauza. O granicama povjerenja u model razvitka u tri hrvatska grada, *Društvena istraživanja*, 11 (6), 845.-858.
8. Seferagić, D. (2008.), Akteri društvenih promjena u urbanom prostoru Hrvatske, *Sociologija i prostor*, 45 (3-4), 361.-376.
9. Svirčić Gotovac, A. (2010.), Aktualni revitalizacijski i gentrifikacijski procesi na primjeru Zagreba, *Sociologija i prostor*, 48 (2), 197.-221.

Geran-Marko Miletić diplomirao je sociologiju i kroatologiju na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2009. godine stekao je akademski stupanj doktora društvenih znanosti, polje sociologija. Zaposlen je u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar. Kao suradnik je sudjelovao na desetak znanstveno-istraživačkih projekata. Znanstveni interes mu je usmjeren na pitanja iz područja urbane sociologije, socijalne ekologije te sociologije stanovanja. Objavio je jednu knjigu te dvadesetak znanstvenih i stručnih radova. Kao vanjski suradnik predaje na Studiju dizajna pri Arhitektonskom fakultetu.

Sara Uršić diplomirala je sociologiju i antropologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2005. godine. Zaposlena je na Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar kao znanstvena novakinja. Pohađa doktorski studij sociologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Posebno područje interesa joj je urbana sociologija. Objavila je nekoliko znanstvenih i stručnih radova.

Anka Mišetić je sociologinja, doktorica znanosti, znanstvena savjetnica u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar. Posebno područje interesa joj je urbana sociologija. Objavila je četrdesetak znanstvenih i stručnih radova. Sudjelovala je na više projekata vezanih za razvojne aspiracije, kvalitetu života i prostorno planiranje, kao voditeljica ili kao suradnica. Izvanredni je profesor na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Dobitnica je godišnje državne nagrade za znanost za 2004. godinu za knjigu *Gradski rituali: retradicionalizacija društvenog života u hrvatskim gradovima nakon 1990.*